

# МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

**ЗАВАЛЬНИЙ Михайло Володимирович** - доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, директор НДІ публічної політики і соціальних наук

**ORCID: 0000-0003-4191-061X**

**DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2022.2.37>**

---

## Постановка проблеми

Система суб'єктів протидії організованих злочинності в Україні представляє собою сукупність уповноважених органів державної влади, які є незалежними одне від одного, однак до компетенції яких входить реалізація заходів у відповідному напрямку. При цьому варто відзначити, що особливістю вказаної системи суб'єктів є: по-перше, всі суб'єкти вказаної системи є незалежними одне від одного, а також виконують різні завдання та функції, які покладено на них нормами чинного законодавства; по-друге, мають спільну мету, яка полягає у протидії організованих злочинності, однак при цьому перелік завдань, які вони вирішують для її досягнення, є різним; по-третє, вказані суб'єкти знаходяться у постійній взаємодії. З огляду на зазначене, справедливим буде вказати, що вказані суб'єкти володіють своїм, особливим адміністративно-правовим статусом.

## Аналіз останніх досліджень та публікацій

Окремі проблемні питання, пов'язані з діяльністю суб'єктів протидії організованих злочинності в Україні у своїх наукових працях розглядали: О.О. Бандурка, Т.В. Білобров, В.Г. Гриценко, Н.І. Карпшин, Т.В. Курусь, В.І. Литвиненко, М.О. Маланчій, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, К.В. Шабатько, О.Ю. Шостко та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, у діяльності вказаних

суб'єктів залишається чимала кількість проблем, що обумовлює необхідність проведення наукових досліджень, присвячених опрацюванню напрямів оптимізації їх роботи.

**Мета статті** полягає у тому, щоб Місце Національної поліції України в національній системі суб'єктів протидії організованих злочинності в Україні та визначити напрямки оптимізації цієї системи суб'єктів протидії.

## Виклад основного матеріалу дослідження

Переходячи безпосередньо до аналізу адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії організованих злочинності варто відзначити, що їх перелік досить змістовно визначено у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Відповідно до вказаного нормативно-правового акту Систему державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, становлять [1]:

1) спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи, до яких відносяться:

а) Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. Варто відмітити, що даний комітет було ліквідовано у 2005 році Указом Президента України «Про деякі питання організації діяльності Ради національної безпеки і оборони України» від 8 лютого 2005 року № 208/2005, а його функції, фінан-

сове та матеріально-технічне забезпечення було передано Раді національної безпеки і оборони України (далі-РНБО);

в) спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України [1];

2) державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій, до яких законодавцем віднесено: а) органи Національної поліції і Служби безпеки України (окрім спеціальних підрозділів, які були зазначені вище); б) органи прокуратури України; в) податкові органи та органи Державної прикордонної служби; д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; е) розвідувальний орган Міністерства оборони України; є) Служба зовнішньої розвідки України; ж) Національне антикорупційне бюро України [1].

Так, в першу чергу приділимо увагу діяльності РНБО України, яка є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Функціями Ради національної безпеки і оборони України є: 1) внесення пропозицій Президентові України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; 2) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час; 3) координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [2].

Що ж стосується спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, то ними є Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України і відділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю органів Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [1]. При здійсненні заходів боротьби з організованою злочинністю спеці-

альним підрозділам по боротьбі з організованою злочинністю Служби безпеки України надаються повноваження: «а) заводити оперативно-розшукові справи. Постанова про заведення справи затверджується начальником спеціального підрозділу; б) на письмову вимогу керівників відповідних спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю одержувати від банків, а також кредитних, митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форм власності) інформацію і документи про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб; в) залучати до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів; г) одержувати інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних; д) в разі одержання фактичних даних про організовану злочинну діяльність для їх перевірки витребувати та одержувати від державних органів, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності) інформацію і документи» [2]. Витребовувані документи та інформація повинні бути подані негайно або не пізніше як протягом 10 діб [2].

Вказані вище суб'єкти, як вбачається є основними у сфері протидії організованим злочинностям, втім виконання їх функцій якісно та ефективно буде не можливо без співпраці із наступними інституціями: а) органи прокуратури України; б) податкові органи та органи Державної прикордонної служби; в) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; г) розвідувальний орган Міністерства оборони України; д) Служба зовнішньої розвідки України; є) Національне антикорупційне бюро України. Віднесення вказаних інституцій до органів галузевої (функціональної) компетенції, які покликані (зобов'язані) здійснювати протидію організованим злочинностям, виходячи із законодавчих актів, регламентуючих їхні завдання, функції, компетенцію і повноваження [3].

Проведений вище аналіз дає змогу виділити наступні особливості адміністративно-правового суб'єктів протидії організованим злочинностям в Україні:

- по-перше, володіють спеціальним набором прав та обов'язків та реалізують свою діяльність виключно в межах визначеної нормами чинного законодавства компетенції;

- по-друге, мета діяльності суб'єктів протидії корупції співпадає, однак при цьому завдання можуть різнитись;

- по-третє, правовий статус органу державної влади залежить від сфери кримінальної активності;

- по-четверте, вказані відомства (зокрема їх посадові особи) за належне та/або неналежне виконання своїх функцій можуть нести не тільки класичні види відповідальності (дисциплінарну, адміністративну та кримінальну) а й відповідальність політичну.

Незважаючи на те, що законодавцем було наведено класифікацію суб'єктів протидії організованим злочинності, однак вона є дещо застарілою та потребує доопрацювання. З огляду на це, ми переконані, що суб'єктів протидії організованим злочинності в Україні слід поділити на три великі групи:

1) центральні суб'єкти протидії організованим злочинності, які відповідають за створення законодавства у досліджуваній сфері, а також за формування та реалізацію державної політики у зазначеному напрямку. До них слід віднести: Верховну Раду України, Президента України, КМУ, а також відповідні Міністерства.

2) спеціалізовані суб'єкти, до яких відносяться РНБО, спеціальні підрозділи СБУ, а також Національної поліції України.

3) допоміжні суб'єкти, які відповідають за протидію організованим злочинності у конкретних напрямках. Такими органами є: органи прокуратури України; податкові органи та органи Державної прикордонної служби; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України.

Національна поліція України в системі вказаних суб'єктів займає своє особливе місце, яке обумовлено сукупністю спеціальних повноважень, яким наділено це відомство відповідно до норм чинного законодавства.

Зазначене було обумовлено низкою реформаційних процесів, які наразі тривають у правоохоронному секторі нашої держави взагалі, та у галузі протидії організованим злочинності, зокрема. Наразі, Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, знаходиться у стані зміни переліку принципів та стандартів, які мають визначати основи побудови та діяльності органів внутрішніх справ України як елемента публічної адміністрації: верховенства права; законності; демократії; пріоритету прав та свобод людини й громадянина; рівності (заборони дискримінації); заборони зловживання владою; справедливості; етичності; професіоналізму. Осучаснення органів Національної поліції повинно відбуватися разом із вимогами громадянського суспільства, відповідати вимогам і запитам. Тому вкрай необхідно продовжувати дослідження органів Національної поліції як сучасного органу публічної адміністрації, який покликаний відповідати вимогам сьогодення і повною мірою задовольняти потреби наших громадян [4, с.55].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [5].

Продовжуючи розгляд представленого питання варто навести точку зору Д.М. Тичини, який у наукових дослідженнях, присвячених діяльності Національної поліції в Україні, вказує, що поліція здійснює запобіжну діяльність не ізолювано, а в різних видах взаємодії з органами: 1) які визначають державну політику у сфері боротьби зі злочинністю (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України);

2) які здійснюють координацію діяльності у сфері запобігання та протидії злочинності (Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори; Рада національної безпеки і оборони України); 3) які провадять правоохоронну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю (серед суб'єктів цієї групи варто виділяти дві підгрупи: а) органи, для яких боротьба зі злочинністю є однією з основних функцій (наприклад, Департамент карного розшуку Національної поліції України, Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ України та ін.); б) органи, які провадять таку діяльність лише у процесі виконання ними основних функцій, що безпосередньо не пов'язані з боротьбою зі злочинністю (Національний банк України, Державна прикордонна служба України, а також інші міністерства та відомства, що мають контрольні повноваження в межах покладених на них обов'язків щодо взаємодії зі спецпідрозділами по боротьбі зі злочинністю); 4) які здійснюють контролюючу та інші види управлінської діяльності (громадські організації, об'єднання, органи державного контролю, преса) [6, с. 158–159]. Таким чином, узагальнює Г.В. Шевчук, що Національна поліція України, реалізуючи правоохоронну функцію у сфері протидії злочинності, взаємодіє з різними як державними, так і недержавними інституціями, що об'єднані єдиною метою, при цьому поліція зберігає власну автономність, що дає їй змогу повною мірою реалізовувати покладені на неї законом завдання з протидії злочинності [7, с.220].

З метою реалізації діяльності Національної поліції України у сфері протидії організованим злочинності, в її структурі було ряд Департаментів та управлінь:

- управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування (далі - УОАЗОР). УОАЗОР здійснюють координацію, аналіз, планування, контроль та узгодження діяльності структурних підрозділів апарату ГУ та відокремлених структурних підрозділів ГУ з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також на-

дання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [8]. Основними завданнями УОАЗОР є [8]: моніторинг оперативної обстановки на території обслуговування та організація реагування на її зміни; вивчення, аналіз і узагальнення результатів та ефективності поліцейської діяльності на території обслуговування, виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, організація ужиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення; організація діяльності чергових частин, ситуаційних центрів/відділів, підрозділів «102» ГУ; організація діяльності з прийому повідомлень про кримінальні, адміністративні правопорушення або події за скороченим номером екстреної допомоги поліції «102» та оперативного реагування на них; здійснення організаційного та методичного забезпечення аналітичної роботи підрозділів ГУ, організація комплексного аналізу стану забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, а також надання поліцейських послуг на території обслуговування, аналіз відповідних результатів роботи підрозділів ГУ здійснення контролю за виконанням підрозділами ГУ Конституції України та інших законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів МВС, інших актів законодавства України; забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності, територіальної оборони, організація та проведення заходів щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків (далі - цивільний захист) в підрозділах ГУ, у тому числі в особливий період, їх координація та методичне забезпечення; здійснення в підрозділах ГУ систематичного аналізу та перевірок стану обліково-реєстраційної дисципліни [8].

- Департамент Кіберполіції. До числа завдань Департаменту кіберполіції Національної поліції України належать: 1) забезпечення реалізації державної політики у галузі протидії кіберзлочинності; 2) здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва Національної поліції України та органів державної влади про стан вирішення питань, віднесених до його компетенції; 3) формування та забезпечення реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [9; 11].

В свою чергу до функцій Департаменту кіберполіції Національної поліції України у сфері протидії кіберзлочинності слід віднести [10; 11]:

1) визначає, розробляє та забезпечує реалізацію комплексу заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням у сфері протидії кіберзлочинності;

2) у межах своїх повноважень уживає необхідних оперативнорозшукових заходів щодо викриття причин і умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень у сфері протидії кіберзлочинності;

3) уживає передбачених чинним законодавством заходів зі збирання й узагальнення інформації стосовно об'єктів, у тому числі об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

4) організовує та контролює діяльність підпорядкованих підрозділів кіберполіції щодо виконання вимог законодавства України у сфері протидії кіберзлочинності;

5) проводить серед населення роз'яснювальну роботу з питань дотримання законодавства України у сфері використання новітніх технологій, а також захисту та протидії кіберзагрозам у повсякденному житті;

6) забезпечує формування й наповнення інформаційних масивів даних, автоматизо-

ваних інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності; 7) організовує виконання, у межах компетенції, доручень слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях та інші [10; 11].

- Департамент боротьби з наркозлочинністю. Наразі, у чинній нормативно-правовій базі, яка регулює діяльність Національної поліції у відкритому доступі відсутнє положення про вказаний департамент, що беззаперечно суперечить законодавству про доступ до публічної інформації.

Завершуючи розгляд діяльності поліції як суб'єкта протидії організований злочинності, варто погодитись із точкою зору М.О. Семенишина. Науковець відмічає, що зміщення пріоритетів у діяльності Національної поліції та гальмування виконання базових положень Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України негативно вплинуло на організаційне забезпечення запобігання злочинам органами поліції, зокрема [12, с.342]:

1) не усунення дублювання повноважень та розмежування компетенції суб'єктів запобігання злочинам. Так, наприклад, натеper виявлення та досудове розслідування економічних злочинів належать до компетенції податкової міліції, Служби безпеки України та Національної поліції. Подібна ситуація склалася у сфері розподілу функцій щодо запобігання корупційним злочинами: вказаними функціями наділені Національне антикорупційне бюро України, підрозділи Служби безпеки України та Національної поліції [12, с.343];

2) необґрунтована ліквідація окремих підрозділів із запобігання злочинам. Найбільш вражаючим прикладом такої непродуманої кримінально-правової політики є ліквідація Верховною Радою України у 2015 р. управління боротьби з організованою злочинністю. Після ліквідації зазначеного підрозділу в Україні не залишилося спеціалізованого державного органу щодо протидії організований злочинності; навіть більше, його функції не були передані іншим правоохоронним органам, тому натеper функції держави в цій сфері фактично не реалізу-

ються, що є невиконанням Україною своїх як внутрішньополітичних, так і міжнародних зобов'язань [12, с.343];

3) відсутність наступності кадрової політики в реформуванні правоохоронної системи. Курс на скорочення чисельності й оновлення особового складу правоохоронних органів спричинив відтік і втрати значної кількості кваліфікованих співробітників, що призвело до порушення принципу спадковості організаційного забезпечення системи запобігання злочинам. Звісно, скорочення штатної чисельності правоохоронних органів та демілітаризація їхніх окремих підрозділів відповідає потребам часу, однак цей процес має проходити поступово, зі збереженням найкращих традицій та цінних кадрів у сфері протидії злочинності [13, с. 185–188; 12, с.343].

#### **Висновки**

На сьогоднішній день Національна поліція України займає важливе та самостійне місце в системі суб'єктів протидії організованих злочинності відповідає позитивній світовій практиці. Адже в переважній більшості провідних держав світу саме на поліцію покладено найбільший об'єм повноважень у сфері протидії організованих злочинності.

До ключових особливостей, які тому числі визначають місце Національної поліції у системі суб'єктів протидії організованих злочинності, варто виділити наступні: по-перше, вона володіє широким колом повноважень у досліджуваній сфері; по-друге, до компетенції поліції входить значний перелік сфер протидії кримінальної активності організованої злочинності; по-третє, в її структурі функціонує низка спеціалізованих структурних підрозділів, в яких здійснюють службово-трудова діяльність висококваліфіковані працівники.

#### **Література**

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю / Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/conv#Text>

2. Про Раду національної безпеки і оборони України Закон України від 05.03.1998

№ 183/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-vp/conv#Text>

3. Доценко О.С. Органи змішаної компетенції як суб'єкти протидії організованих злочинності / URL: [http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part\\_1/25.pdf](http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part_1/25.pdf)

4. Григоренко О. В. Національна поліція України як сучасний орган публічної адміністрації. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4. С. 50–55

5. Про Національну поліцію / Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>

6. Тичина Д.М. Національна Поліція України в системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 154–162

7. Шевчук Р.В. Місце та роль Національної поліції України в системі суб'єктів протидії злочинності / URL: [http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/4/tom\\_2/43.pdf](http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/4/tom_2/43.pdf)

8. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві.

9. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 10 листоп. 2015 р. № 85. Національна поліція : [сайт]. URL: [http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/printable\\_article/1816252](http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/printable_article/1816252)

10. Функції Департаменту кіберполіції Національної поліції України. База знань : [сайт]. URL: <https://wiki.1551.gov.ua/pages/viewpage.action?pageId=18842098>

11. Білобров Т. В. Адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 209 с.

12. Семенишин М. О. Національна поліція України як суб'єкт запобігання злочинам. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 340–343

13. Бесчастний В. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні : дис...докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 400 с.